

דגם תשובות לשאלון בתנ"ד, לבתי הספר הדתיים

מס' 002581, קיץ תשע"ז

חלק א — בראשית

יש לענות על שלוש מן השאלות 1-5.

1. בראשית, פרקים א-ב — בריאת העולם

- א. (1)** התורה היא ספר מצוות ולא ספר סיפורים.
- (2)** התורה פתחה בבראשית כדי שנוכל להצדיק את ישיבתנו בארץ ישראל מול אומות העולם, שה' ברא את הארץ והוא אדוניה והוא נתנה לנו (זכותנו על ארץ ישראל).
- אנ:** ספר בראשית כולו הוא הקדמה למצוות התורה בכך שהספר מתאר את משפט ה' בעולם, חוטאים מגורשים מהארץ ורק שומרי מצוותיו יחיו בה. (רמב"ן)
- ב. (1)** השישי: הוסיף ה' בשישי בגמר מעשה בראשית, לומר שקיום העולם תלוי בכך שישראל יקבלו עליהם את **חמישה** חומשי תורה.
- אנ:** 'יום השישי' — כל העולם קיים בתנאי, עד שיגיע יום **השישי** בסיון בו תינתן תורה.
- (2)** הברכה — המן שירד להם ביום שישי ירד בכמות כפולה. "ויהי ביום השישי לקטו לחם משנה". הקדושה — ביום השבת לא ירד להם מן: "כי שבת היום לה' לא תמצאוהו בשדה".
- ג. (1)** ה' נותן ברכה מיוחדת לשבת, שההוצאות על השבת לאורך הדורות הן "על חשבוננו".
- (2)** תכלית השבת היא **טובת הנפש**, שחרור מדאגות וטרדות העולם הזה כדי להיות פנויים ומסוגלים להתעסק בעניינים רוחניים ולהתקרב לה'.

2. בראשית, פרק כ"ב — ניסיון עקדת יצחק

- א. (1)** יש לכתוב 2 מטרות מתוך המטרות הבאות:
- לאמן את האדם ולהרגילו ביראת ה' ובאהבת ה'. (בראשית רבה)
- ללמד אחרים מהי המדרגה של אהבת ה' ויראת ה' שאליה אפשר להגיע. (רמב"ם)
- לטובת המנוסה — להוציא מעלתו מן הכוח אל הפועל כדי לתת לו שכר מעשה טוב ולא שכר לב טוב. (רמב"ן)
- מלשון "נס" — לפרסום צדקתו ומענה למקטרגים. (חזקוני)
- (2)**
- לפי ההסבר של אימון האדם — עתה ניכר שהתחזקת באמונתך.
- לפי ההסבר של הוראה לאחרים — כעת אפשר להודיע צדקת אברהם ברבים.
- לפי ההסבר שהניסיון הוא לטובת המנוסה — עתה נודעה יראתך במעשה, ואני אתן לך שכר עליה (רמב"ן).
- לפי ההסבר של פרסום צדקתו ומענה למקטרגים — עתה יש לי מה לענות לשטן ולאומות העולם.
- ב. (1)** לתת לו שכר על כל דיבור ודיבור.
- אנ:** להגיד לו בהדרגה שלא ייבהל ותיטרף דעתו.
- אנ:** כדי לחבב עליו את המצווה (או את הבן).
- (2)** — כדי שלא יאמרו שעשה בבהילות ונטרפה דעתו.
- הגדלת הניסיון — יש לו זמן להרהר ולהבין את משמעות הפעולה שנצטווה לעשות.
- ג. (1)** ניסיון הסבל — האם בכל זאת ימשיך לעבוד את ה' מתוך אהבתו אל ה'.
- ניסיון מתוך טובה — האם ישיב טובה לה' ויעבדהו ויכבדהו יותר, כהכרת תודה.

- (2) דוגמאות לניסיון הסבל: שכול, מחלה, עוני — האם גם במצבים כאלה האדם נשאר נאמן לה'.
דוגמאות לניסיון הטובה: עושר, הצלחה בתחומים שונים של החיים — האם האדם יזכור שכל
הטוב הזה בא לו מה' או יבעט בגאוה.

3. בראשית, פרקים כ"ה, כ"ז — יעקב ועשו

- א. (1) שכנעו למכור לו את הבכורה וגנב את הברכות.
(2) בפרק כ"ה מתואר עשו המוכר את הבכורה ברצון ומזלזל בה, ואילו כאן מאשים את יעקב שלקח
לו את הבכורה.
ב. (1) המאפיין: ברכה גשמית — שפע והצלחה. אָן: ברכת אברהם על ירושת הארץ (רמב"ן)
סיבות לבחירה בעשו:
— ראה בו האיש שידאג לחומר ואת יעקב שיהיה איש הרוח ותהיה ביניהם שותפות ויחד יהיו
עם ה' ממשיכי אברהם. (ספורנו, מלבי"ם, רש"ר הירש)
— ידע כי עשו אינו איש הגון וטוב (ולכן בחר להעניק את ברכת אברהם ליעקב) ולעשו נתן את
ברכת ההצלחה הגשמית כי היה זקוק לה. אב המברך את בנו מתוך דאגה. (רד"ק)
— הוא הבכור וכך היה נהוג באותם ימים (בחר בו להיות הממשיך את עם ה'). (רמב"ן)
(2) ברכה זו היא "ברכת אברהם" על הארץ והזרע.
לשיטת רד"ק ורש"ר הירש, הברכה היא להיות ממשיך עם ה' עם אברהם, ולרשת את ארץ ישראל.
מראש זו הייתה הברכה שיועדה ליעקב, "ברכת אברהם", ועתה יעקב עומד לפניו בגלוי ומתברך
בה, כך שזכה גם לברכה הגשמית וגם לברכת אברהם.
או: לפי רמב"ן, יצחק הבין שטעה, ואת ברכת אברהם שנתן ליעקב בטעות נותן עתה בגלוי ליעקב
— מאשר את נתינתה לו.
ג. (1) הסיבה האמתית — רצתה להציל את יעקב מיד אחיו הרוצה להורגו.
הסבר שאמרה ליצחק — שאינה רוצה שייקח יעקב אשה מבנות המקום ולכן רוצה שילך לארץ
מולדתה.
(2) לא תעמוד על דם רעך קודם לשמירת הלשון / פיקוח נפש דוחה את כל המצוות (חוץ מג' חמורות)
או באופן כללי יותר — אסור לראות אדם נתון בסכנה ולהימנע מלעזור לו.

4. בראשית, פרקים ט"ו, ל"ז — ההשגחה האלוהית

- א. (1) גלות ישראל במצרים ואחר כך הוצאתם משם.
(2) הקושי — מדוע נאמר עמק חברון והרי חברון בהר.
ישוב הקושי והסבר דברי רש"י — עמק חברון אינו מושג גיאוגרפי אלא מושג רעיוני. יעקב
שלה את יוסף בעקבות "העצה העמוקה" (הנבואה) של אברהם הקבור בחברון (שליחת יוסף היא
כדי שיתקיים המהלך האלוהי שאמר ה' לאברהם על גלות מצרים).
ב. (1) למרות שידע שאחיו שונאים אותו והוא מסתכן בבואו אליהם לבד, בכל זאת הלך אליהם
בשליחות אביו. ביסוס: "וישנאו אותו אחיו ולא יכלו דברו שלום."
אָן (לפי רמב"ן): למרות שהיו לו סיבות רבות לחזור ולהתחמק בלי למלא את השליחות, התאמץ
בה לכבוד אביו.
(2) ההתערבות האלוהית — יוסף תועה בדרך ועשוי לחזור לבית אביו, אולם הוא פוגש איש שמכוון
אותו אל אחיו. ה' התערב וזימן לו את האיש, כי ה' רצה שיפול ביד אחיו ויגיע למצרים ובעקבותיו
כל בני ישראל.

- ג. (1) 'ושתי הוסרה מהמלכות', אספו מועמדות רבות 'ובהן גם אסתר', אסתר מצאה חן בעיני המלך יותר מכל הנערות ונבחרה למלכה.
 (2) שתהיה שליחה להצלת היהודים מגזרת המן.

5. בראשית, פרק מ"ב — יוסף במצרים

- א. (1) המילה אחים, אחי — המשמעות: הם אחי יוסף, מתחרטים במכירתו (רש"י). תתקבלנה עוד תשובות כמו המריבה הקשה בין האחים מרחפת בחלל האוויר.
 (2) על התלמיד לכתוב שתי דוגמאות להתנכרות של יוסף:
 — האשמת האחים בריגול.
 — הימנעות מהזדהות.
 — דרישה להביא את בנימין.
 — כליאת האחים.
 — כליאת שמעון.
- ב. (1) הרצון שהחלומות שחלם יתקיימו (הבין שאלה היו חלומות נבואיים), וכעת רצה לדאוג להתגשמות החלום בו כל האחים כולל בנימין משתחוים לו.
 (2) אחת מהתשובות האלה:
 — האחים נכנסו לעיר בשערים שונים ולא בשער אחד (רש"י).
 — האחים היו מכובדים מדי בלבושם.
 — הם באו בעצמם ולא שלחו את עבדיהם.
 — היו מהראשונים שהגיעו למצרים (רמב"ן).
- ג. ותרן, מעביר על מידותיו, עושה חסד עם אחיו, לא מנצל את כוחו לרעה, דאגה לשלמות המשפחה, אמונה בהשגחה פרטית של ה'.
 יש צורך לכתוב דבר חיובי (מידה, אמונות ודעות) הנלמד מפסוקים אלו, וכן לבסס אותה על הכתוב.

חלק ב — מלכים ב וישעיה

יש לענות על שתיים מן השאלות 6-9.

6. ישעיה, פרק א'

- א. (1) מאשימם בכפיות טובה.
 (2) אמצעים:
 — ההדרגה הכפולה הן בכינויי ישראל והן בעצמת החטא, מעצימה את העוון.
 — השוואה ניגודית בין ישראל לחיות.
 — הקריאה לשמים ולארץ להיות כעדים.
- ב. (1) כיבוש ושריפת ערי יהודה על ידי מלך אשור בימי חזקיה, והישרדות ירושלים הנצורה. יתקבל גם: חורבן מלכות ישראל והישרדות יהודה בארץ.
 (2) החטא — עם ומנהיגיו דומים לקציני סדום ועם עמורה שחטאו בין אדם לחברו העונש — עם ישראל כמעט הושמד כמו סדום ועמורה.
- ג. (1) ה' אינו מעוניין בקרבנות כאשר העם אינו עושה משפט צדק בין אדם לחברו.
 (2) הקרבנות נועדו להביא את העם לירושלים בשביל ששם ילמדו חוקי ה' ומשפטיו.
אן: הקרבנות הם האמצעי, הצדקה והמשפט הם המטרה.

7. ישעיהו פרק ב'

- א. (1) העמים יבואו למקדש כדי ללמוד תורה. התורה תהיה הסמכות הרוחנית של הגויים.
(2) נבואת התוכחה מתארת מצב מנוגד למצב שיהיה באחרית הימים ובכך מדגישה את המצב הגרוע של העם בימי ישעיהו. בעוד שבאחרית הימים יבואו העמים ללמוד תורה מישראל, הרי שבימי ישעיהו העם לומד את דרכי האלילות מהגויים, אן: חזון אחרית הימים לא יוכל להתממש כאשר העם בציון שקוע בדרכי הגויים במקום לשמש אור לגויים.
- ב. (1) פסוק ז' הוא הסיבה — עושר רב.
פסוק ח' הוא התוצאה — חטא עבודה זרה.
(2) הפסוקים בספר מלכים מתארים את העושר של ממלכת שלמה ומתארים את התהליך שבסופו היטו נשי שלמה את לבבו אחרי אלוהים אחרים.
- ג. (1) כריתה, מוות.
(2) הגאווה מובילה לעבודה זרה. אן: הגאווה מביאה את האדם לכפירה בה' (כחי ועצם ידי).

8. ישעיהו פרק נ"ח

- א. יש לכתוב 2 דוגמאות ל"סור מרע", ו-2 דוגמאות ל"עשה טוב".
סור מרע — שחרור עבדים
הסרת עול מהחלשים
שחרור לחץ מהעניים
עשה טוב — מתן צדקה לעניים
הכנסתם הביתה
דאגה למחסורם
- ב. (1) בפסוק ח' הטוב שיגיע ייראה צפוי וטבעי, ואילו בפסוק י' הטוב שיקבל הוא מעבר למצופה, על טבעי, מפתיע כמו אור באמצע זמן של חושך.
(2) נתינה הבאה מתוך הלב וביחס חם (פסוק י') גבוהה יותר מאשר נתינה בלבד.
ביסוס: בפסוק ז' מדובר בפעולות שאדם נדרש לעשות, ובפסוק י' הנביא מוסיף את כוונת הלב בנתינה "ותפק לרעב נפשך" — ועל זה השכר גדול יותר.
- ג. (1) על התלמיד להביא דוגמה אחת ל"סור מרע" ודוגמה אחת ל"עשה טוב".
התרחקות מרע — הימנעות מעשיית מלאכות אסורות בשבת, מהליכה מחוץ לתחום בשבת.
עשה טוב — התענגות על ה' ביום השבת, כבוד השבת.
(2) יש לכתוב דוגמה אחת ל"סור מרע", ודוגמה אחת ל"עשה טוב".
סור מרע: אסור מצוא חפץ, עשות דרכים, לדבר בו דברי צרכים, סחורה או מלכים, המתאבלים בו אחור נסוגים.
עשה טוב: אהגה בתורת אל, יום תענוגים, לחם ויין טוב, בשר ודגים.

9. ביטחון והשתדלות

- א. (1) למרוד במלך אשור או להיכנע לו.
(2) חזקיהו בחר למרוד. הסיבות לכך:
— לא רצה לאבד את העצמאות המדינית של יהודה.
— לא רצה לאבד את הזהות הלאומית של היהודים.
— רצה לשמור על עצמאות רוחנית דתית ולמנוע הכנסת הפולחן האשורי לירושלים ולמקדש.
— רצה להימנע מתשלום מיסים כבדים.

- הוא סמך על מצרים שיעזרו לו.

- ב. (1)** כתובת השילוח שנמצאה בנקבת השילוח בי-ם.
(2) חזקיהו הורה לחצוב את הנקבה כדי להטות את מי הגיחון שיזרמו לתוך העיר וכך ימנעו מים מהאויב הצר עליהם ויהיו מים ליושבי העיר בזמן מצור.
- ג. (1)** השתדלות: פסוק מ' ועוד.
בטחון: "וחרב אין ביד דוד", "אתה בא אלי בחרב ובחנית ואנוכי בא אליך בשם ה'..." ועוד.
(2) עיקר העניין היה בטחון — ההשתדלות הייתה "סמלית": דוד בא בחמישה חלוקי אבנים מול אויב ענק וחמוש. "אתה בא אלי בחרב ובחנית ואנוכי בא אליך בשם ה'..." ועוד.

חלק ג — יונה ותהילים

יש לענות על אחת מהשאלות 10-11

10. ספר יונה

- א. (1)** דרך א' — תשובה טובה ושלמה.
דרך ב' — תשובה של רמיות, שטחית.
- (2)** תשובת אנשי נינוה הייתה טובה ושלמה. הם לא רק צמו והתענו אלא אף "ויאמינו אנשי נינוה באלוקים", "ויקראו אל אלוקים בחזקה וישובו... ומן החמס אשר בכפיהם".
אנ: תשובתם חיצונית, שטחית, לא כנה: "האדם והבהמה והצאן אל יטעמו מאומה, ומים אל ישתו" — נשמע תיאטרלי ולא אמין. "ומן החמס אשר בכפיהם" — חז"ל דרשו שהשיבו רק את הגלוי, זה שבכפיהם, אבל את החמס המוחבא בבתייהם לא החזירו.
- ב. (1)** כשיונה בסוף מבצע את שליחות ה' בפרק ג' הוא בעצם מוותר על נקודת האמת שלו, לפיה אין זה נכון להחזירם בתשובה. לעומת זאת בפרק א' הוא שומר על האמת שלו ולא עושה את צו ה'.
- (2)** שתי דוגמאות:
— ה' ריחם על אנשי נינוה למרות רשעתם ואפשר להם לחזור בתשובה ולהינצל מעונש.
— ה' ריחם על יונה והצילו ממעי הדגה.
— ה' ריחם על אנשי האניה ולא הטביעה.
— ה' מלמד את יונה בסוף הספר שהוא מרחם על אנשי נינוה כמו שיונה חס על הקיקיון.

11. תהילים. מזמור ק"ז

- א. (1) ראב"ע:** היחידה מדברת על כוחו של ה' להפוך מצבים — ממדבר למקור מים, מרע לטוב ומטוב לרע. היא מדברת על ענין פרטי.
- מלבי"ם:** היחידה ממשיכה ועוברת מחסדי ה' לפרט לחסדי ה' או להשגחתו על הכלל, בהפכו מצבי בצורת למצבי שפע וברכה וכו'.
גישה **שלישית** בעקבות רמב"ן בויקרא: היחידה מדברת על גאולת עם ישראל בתקומתו כאשר החסד שעשה ה' עמנו שבכל שנות הגלות לא הצמיחה אדמת הארץ פירות לאויבינו ורק מששבנו לארצנו נותנת הארץ את פרותיה. (עניין כללי)
- (2) ראב"ע:** זו יחידת סיכום ומסקנה. כל החסדים שהובאו בחלקים הקודמים נובעים מכוחו של הבורא להפוך מצבים.
- מלבי"ם והגישה השלישית:** יש כאן תיאור של חסד נוסף ברשימת חסדי ה' עליהם מודה המתפלל, אבל עניין חדש — בחלקים הקודמים דובר על השגחתו וחסדו של ה' לאדם הפרטי וכאן זה למדינות, לכלל.

לפי הגישה השלישית זה המשך כי גישה זו רואה את כל המזמור כמתאר את חסדי ה' לעמו בתהליך הגאולה.

ב. החכמה — לראות ולהבחין בכך שמאחורי הדברים שקורים יש יד מכוונת — כוחו והשגחתו של הקב"ה. זה מתאים לסיכום המזמור שכולו דיבר על חסדי ה'. אדם חכם מבין שהטוב והישועה באו לו מדה' כמו גם הצרות שקדמו להם.